

Využití informací získaných v úvodu tematického celku Argumentace a ověřování při výuce českého jazyka

Mgr. Lucie Hučínová

Ačkoliv se může zdát, že spojovat matematiku a český jazyk v podstatě nelze, tematický okruh Argumentace a ověřování skýtá zajímavý prostor, jak žákům ukázat, že i matematické znalosti a dovednosti lze uplatnit v běžném životě a že je budou potřebovat i mimo školu a hodiny matematiky.

Argumentace přímo souvisí s tou částí lingvistiky, které říkáme pragmatika, neboli nauka o tom, co a s jakým záměrem říkáme a jaký to má na ty, kdo naslouchají, účinek. S pomocí znalostí o argumentaci se žáci mohou věnovat tomu, proč je někdy nutné vyjadřovat se přesně, a proč se naopak někdo záměrně vyjadřuje nepřesně.

V RVP G(GSP) je těmto dovednostem věnováno hned několik očekávaných výstupů ve vzdělávacím oboru Český jazyk a literatura.

(žák)

- *v písemném i mluveném projevu volí vhodné výrazové prostředky podle jejich funkce a ve vztahu k sdělovacímu záměru, k dané situaci, kontextu a k adresátovi; vysvětlí a odůvodní význam slov v daném kontextu*
- *využívá znalostí o větných členech a jejich vztazích, o aktuálním členění výpovědi a o druzích vět podle záměru mluvčího k vhodnému vyjádření myšlenky, k účinnému dorozumívání, logickému strukturování výpovědi a k odlišení záměru mluvčího*
- *volí adekvátní komunikační strategie, zohledňuje partnera a publikum; rozeznává manipulativní komunikaci a dovede se jí bránit*
- *posoudí a interpretuje komunikační účinky textu, svá tvrzení argumentačně podpoří jeho všestrannou analýzou*

Argumentace spočívá mimo jiné v umění vyjadřovat své myšlenky přesně a v logickém sledu. Že s tím mívají někteří žáci problémy, není třeba dokládat. Kolikrát se učitelé rozčilují nad tím, že jejich žáci nedokáží dát dohromady „kloudnou větu“. Přitom je to obecný problém, se kterým se setkáváme dnes a denně například v masmédiích. Posloucháme zprávy a říkáme, že se politik nedokáže „vymáčknot“, že „mlží“, že se vyhýbá odpovědi, že odpovídá na něco, na co nebyl tázán apod. Jako vždy i tady platí, že snáz uvidí žáci tyto chyby u někoho druhého a teprve pak jsou schopni je začít vnímat i u sebe a pracovat na nich. Proto je možné tento způsob použít jako jednu z metod tréninku správných komunikačních dovedností.

Žáci si mnohdy neuvědomují, že jazyk je vlastně vysoce logická struktura a že této struktury a jejích pravidel můžeme buď nevědomky, nebo naprosto cíleně využívat (či zneužívat). Existuje několik způsobů, kde si to mohou ověřit na tom, co sami dobře znají ze své zkušenosti. Jednou ze zajímavých metod je analýza různých výpovědí ve sdělovacích prostředcích. Je možné vybrat si texty z psaných médií, ještě zajímavější je natočit žákům například část televizních zpráv a analyzovat nejen mluvené slovo, ale i neverbální projev toho, kdo mluví.

I krátká ukázka textu může skýtat zajímavý materiál na analýzu. Ukažme si to na jedné otázce a odpovědi z on-line rozhovoru s jistým předním politikem, který se uskutečnil 26. 6. 2007 na www.idnes.cz.

OTÁZKA (jindra)

Dobrý den, rád bych položil otázku, která souvisí s Vaší původní profesí. Skoro před rokem se dostala naše přenosová soustava po dlouhých letech do složitých problémů vlivem poruch v propojených mezinárodních soustavách. Jako obyvatele Prahy by mě zajímalo, zda je zajištěno krátkodobé bezpečné napájení Prahy a Středních Čech v případě, že přenosová soustava nebude schopna plnit své úkoly (tedy pouze s využitím místních generátorů, které pracují do distribuční soustavy) ?

ODPOVĚĎ(26.06.2007 17:44)

Česká republika má brilantně fungující přenosovou soustavu, bezchybně fungující dispečink, šťastně zvolenou skladbu jednotlivých zdrojů, včetně systémových a podpůrných. A to vše i ve srovnání s našimi sousedy typu Rakousko. Propojenost západoevropské přenosové soustavy a ovlivňování v tomto smyslu spíše negativní sousedních národních přenosových soustav je velmi vysoká. V tomto smyslu jedna z vámi vzpomínaných poruch šla na margo výpadků větrných elektráren v Německu. To, že nedošlo k blackoutu, potvrzuje první větu mé odpovědi. Minulý týden jsem byl u zahájení nového technického dispečinku spol. ČEPS. Ani toto všechno ale negarantuje, že v případě souběhu negativních vlivů okolních soustav nemůže dojít k tomu, k čemu došlo v Kalifornii a v některých zemích západní Evropy. Nedostatek pohotového výkonu větrné elektrárny a nedostatečně dimenzované zdroje mohou již v blízké budoucnosti vést k poruchám většího rázu, včetně Prahy a Středních Čech. To, jakým způsobem tomu čelit, je na delší odpověď, kterou on-line rozhovor neunes.

Učitel může skupinám žáků zadat úkoly (otázky) například tohoto typu:

- Odpovídá politik na otázku tazatele?
- Proč podle vás zvolil politik takovou odpověď?
- Politik používá ve své odpovědi řadu odborných výrazů. Co je podle vás jeho záměrem?
- Domníváte se, že ten, kdo nerozumí této odborné záležitosti, bude odpovědi rozumět? Jak to na takového čtenáře může zapůsobit?

Žáci mohou odpovídat zprvu jen intuitivně, připraví si argumenty, které by jejich tvrzení podpořily. Jejich odpovědi budou patrně zpočátku také velmi nepřesné, např. *No, asi nebude rozumět. Asi to tak chtěl.* Názory žáků se mohou zapisovat, za pomoci učitele se mohou žáci pokusit své odpovědi zpřesňovat tak, aby se jednalo o srozumitelné argumenty a aby volili přesná vyjádření, např. *Nezasvěcený čtenář této odpovědi nebude rozumět. Záměrem politika může být například to, že chtěl na čtenáře zapůsobit jako odborník, že chtěl ukázat svou důležitost.* Nebo jiný názor: *Nezasvěcený čtenář této odpovědi nebude rozumět. Na takto odborně položenou otázku ale nebylo možné bez zjednodušení odpovědět jinak.* Na závěr celé aktivity (která může trvat několik hodin a může mít různé variace) se mohou žáci pokusit napsat krátkou esej, kde by shrnuli komunikační záměr a účinek autora odpovědi. Snaží se při tom již o přesná vyjádření. Eseje mohou žáci následně spolu s učitelem hodnotit.

Touto krátkou aktivitou se žáci naučí nejen rozeznávat různé strategie u jiných mluvčích, ale naučí se je reflektovat i u sebe a mohou zlepšit své vlastní komunikační dovednosti. Ještě vděčnější je pracovat s video nahrávkami, kde je možné analyzovat také neverbální stránku projevu – jak se mluvčí chová ve chvíli, kdy se snaží vyhnout odpovědi, když na otázku nezná odpověď a snaží se to zakrýt apod. Žáci si mohou tyto poznatky spojovat s vlastními zkušenostmi, jak se takové chování projevuje u nich samotných, u učitelů apod. To může být koneckonců i vítaným odlehčením výuky. Žáci mohou následně sami vyhledávat případy, kdy se podle nich jedná o nepřesnou argumentaci, o nepřesné vyjadřování, ať už v médiích nebo v běžných situacích, do nichž se dostali nebo které někde pozorovali.